

ÉVFORDULÓK

Kétszázötven éves a győri Szentháromság Kórház

Győr Város Tanácsa 1748. február 25-én határozta el, hogy a szerencsétlen és öreg betegek részére ispotályt létesít, Győr városfalain kívül, a Rába és Rábca folyók közén elhelyezkedő rác- és magyar kereskedők és iparosok által lakott Újvárosban (Újfaluban). Győr városában és peremrésein a szerzetesek megtelepedésével – johanniták, lazaristák, camillánusok stb. – működött kórház, betegápoló. Szécsényi György megyéspüspök 1669-ben a Magyar Ispitát, 1746-ban Haberle Wolfgangé a Német Ispitát alapította Győr mai belvárosában. Újvárosban már 1519-ben állt a Szent Katalin templom és kórház, melynek javadalmozásáról Gosztonyi János megyéspüspök gondoskodott. Különböző adományokból, adókból, jövedelmekből fenntartott „betegszobák” 10–15 férőhellyel, inkább az elesett emberek elhelyezését, felkarolását szolgálták, mint a mai értelemben vett gyógyítást. Az állandó török betörések, tűzvészek, II. József szerzeteseket feloszlató rendelete miatt ezek az ispotályok mind megszűntek. Csupán az 1748-ban alapított Szentháromság kórház működik megszakítás nélkül napjainkig.

Győr Város Tanácsa az ispotály létesítésére Mettinzwey Mihály 1000 forintos hagyatékát kívánta felhasználni. Fenntartásra, bővítésre további magánosok adományára, végrendeletre, templomi gyűjtésre számítottak. A kórház javára a városi pénztár igen szűkmarkú volt, csak a költségvetési feleslegét ajánlotta fel, ami általában nem volt! Még száz esztendő elmúltával is – az 1800-as évek derekán – a kormány sürgetésére, hogy a városi tanács bővítsesse a kórházat, mert tűrhetetlen állapotok uralkodnak ott, így válaszoltak: „... ha a Kormány annyira buzog a betegek iránt érzett jóindulatától, ám adjon kölcsön 40 000 forintot, mivel a város tetemes kiadást nem győzné...”

Győr Város Tanácsa az ispotály felépítésére telket keresett Újvárosban. Legalkalmasabbnak találta a protestánsok által használt imaházat és a hozzá tartozó telket. Mária Terézia királynő 1749. március 14-én kelt parancsa rendelte el a kisajátítást. A szakértők az épület árát 4159 forintban, a telket 282 forintban és 50 dénárban állapították meg. A kártalanítás megtörtént. Nagyjából fából épült a ház, még a kisajátítás évében porig égett. A romok helyén épült fel 1749. október 25. és 1750 között a Szentháromság Kórház 2180 forint és 40 ½ dénár költséggel.

Az első évben igen szerény volt a betegforgalom. Egyszerre 10 rászoruló tudtak volna ellátni, de csak napi három főt gondoztak a beutaltak hiánya miatt. Az ápolási költség egy főre 4 krajcárt tett ki! A halálozási szám magas volt – a sírásók 20 krajcárt kaptak – és eltemetésük a kórház csaknem egész kiadását felemésztette. Az első halott egy német koldus volt, aki 1749. november 28-án szenderült jobblétre.

Az ispotály jövedelme igen szűkös volt. Télen a tüzelőre is alig tellett. A város 1751-ben 10 öl fát utalt ki a kórház fűtésére; bár a tanácsi határozat a fakiadást minden évre előírta, de később mégis vonakodtak teljesíteni. Jelentősen javult a kórház helyzete dr. Mulartz János Henrik várerődítési orvos és felesége Neupauer Mária 12 000 forintos alapítványával, melyet 1753. április 24-én a szenvedő emberekért tettek; különösen az öreg és beteg szolgálkért, utasokért, akik Győrbe érkeztek, de nem tudtak tovább menni betegségük miatt. Mulartzék 1763-ban – gyermekük nem lévén – minden vagyónukat az újvárosi Szentlélek Kórházra hagyták. Mária Terézia adományukat az év augusztus 22-én hagyta jóvá. Dr. Mulartz a páduai egyetemen szerezte orvosi oklevelét; 1727. november hó 24-én lépett a hadsereg kötelékébe, mint várerődítési orvos és 1751. november hó 25-én helyezte Mária Terézia nyugállományba. Győrben telepedett le véglegesen és 1777. október 8-án 89 éves korában halt meg. Felesége egy

Fölhívás a győri honleányokhoz!

A magyar láborban megsebesült magyar testvéreink orvosoltatás végett a győri kórházba hozatnak, teljes bizalommal felszólítottam Győr városának becsületes honleányait, hogy lépéseket, ruha darabokat, és pólyákat hozzan a városi kórházhoz — semmi időt nem halasztva minél nagyobb mennyiségben hozni sziveskedjenek.

A ki becsületes honleánya a hazának, kérésemet rögtön teljesíteni fogja.

Győrött, November 1-én 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-bíró

évvél előbb, 1776 május hó 13-án hunyt el. Mindkettőjük földi maradványait a kórház kápolnájának kriptájában helyezték örök nyugalomra.

Győr Város Tanácsa 1754-ben megvette Csejtey polgár telkét, mely a Szentháromszákkal volt határos és a Fő utcára nézett. Dr. Mulartz a város engedelmével 1765-ben házat épített a város tulajdonában lévő telekre. A tanács fuvarral és homokkal segítette az építkezést. Itt lakott feleségével haláláig, majd a harmincad hivatal működött benne és csak 1848-ban csatolták a házat a kórházhoz. A ma is meglévő – kitűnően karbantartott – Kossuth Lajos utca 13. számú egyemeletes barokk ház kökeretes kosárféves kapuja felett márványtábla hirdeti dr. Mulartz és felesége emlékét.

Dr. Mulartz János Henrik 1773 januárjában végrendeletét módosította, mert nem volt megelégedve a város felügyeletével – sikkasztással vádolta a felügyelőket –, a Székeskáptalanra szeretne volna a jogot átruházni. A döntés ellen a város sikerrel fellebbezett, mert Mária Terézia az 1763-ban kötött végrendeletet ismerte el. Végül megegyezés született a két fél között és dr. Mulartz 1773. december 20-án kelt utolsó végakarataiban úgy rendelkezett, hogy a város telkén épült házat és a kötelezvényekben fekvő 22 000 forint vagyonát a Szentháromság Kórházra testálja. A hagyaték felett a felügyeletet egy védnök irányításával Győr város polgársága gyakorolja. Már jóval előtte – az alapító letételénél – 320 forintot adott a kórház kápolnájában létesítendő kriptára, hogy ott feleségével együtt a végső nyugalomát megjelje.

Dr. Mulartz végakarata tette lehetővé, hogy valóban kórház váljon a szegényes felszerelésű ispotályból, ami kezdetben nem volt más, mint elhagyott aggok, kóborló szegények menhelye. Patika azonban Újvárosban nem volt, sőtétédéskor, ha bezárták a város kaput, nem

lehetett orvosságot kapni. A hiány megszüntetésére Spanfelder Ferenc nagyszombati gyógyszerész letelepedést kért és kapott Újvárosban. Sajnos diletánsan működött és munkájával több kért, mint hasznot hozott a kórháznak és a betegeknek. Általában a nem megfelelő gyógyszerészek munkáját mutatja az 1786. február 21-én Budán kiadott helytartótanácsi rendelet: „Nem szabad a gyógyszerészek egyetemi képzésénél a pénzzel takarékoskodni, hogy azok tökéletes kiképzést kapjanak...”

Nemcsak az újvárosi patikus képzettsége hagyott kívánnivalókat maga után, hanem a gyógyító orvosok is hiányoztak a Szentháromság Kórházból. A sebészeti munkát borbély-sebészek, felcserek végezték, akik a belső bajoknál is alkalmazták a terápiát. Fizetésük rendkívül alacsony volt, így más irányban is kénytelenek voltak tevékenykedni. Tököly János 1754-ben egész évben 4 forint 20 krajcár fizetést kapott. Miskolczy Ferencnek 1761-ben 8 forint és Brandes Simonnak 1767-ben 12 forint volt a jövedelmük. Ezek a borbély-sebészek legtöbbször céhes mesterek voltak és műhellyel kellett rendelkezniük. Későbbiekben emelkedett a javadalmazásuk és természetbeni lakást is kaptak a kórházban, de ekkor a gondnoki teendőket is ellátták. A borbély-sebészek (chirurgus) képzettségének emelésére 1784-ben Győr Város Tanácsa – helytartótanácsi rendelet nyomán – úgy határozott, hogy két szakmai csoportra osztja őket. Az elsőbe azok tartoztak, akik egyetemen tudásukból levizsgáztak; a másikba azok, akik nem voltak hajlandók az előírásnak eleget tenni s így ők csak hajvágást végezhettek. 1789-től már csak kivételes esetben foglalkozhattak felcserek a kórházban belső bajok gyógyításával.

A Szentháromság Kórház alapításától fogva anyagi nehézségekkel küzdött. A működési költségek előteremtése a tiszteletbeli rangú inspektorra hárult. Nem is akarta senki ezt az ingyenmunkát elvállalni. A város mindig módot talált arra, hogy kibújjon a kórháztámogatás alól, pedig a bevétel legtöbbször nem fedezte a kiadásokat. Például 1776-ban a kiadás 3475 forint volt, a 2404 forint bevétellel szemben. Igaz, volt a kórháznak törzstőkéje, de ehhez nem nyúltak. Az inspektorok minden lehetséges eszközt igénybe vettek, hogy a hiányt előteremtsék. Színházi előadásokból, farsangi mulatságokból, vásári bódék hasznából és csengős perselyek gyűjtéséből kellett a betegek ellátását, gyógyítását és az alkalmazottak fizetését előteremteni. Kiegészítették a bevételeket némely polgárok önkéntes felajánlásai. 5–10 forinttól, több száz forintig terjedtek ezek a támogatások. Például Spilberg Ferenc pozsonyi királyi udvari kamarási jegyző 1777-ben 500 forintot hagyott a kórházra.

1777-ben meghalt Mulartz Henrik; minden ingó és ingatlan vagyona a kórházra szállt. Az emeletes házban – melyet később a kórházhoz csatoltak – Mulartz Henriken kívül báró Vécsey, Spanfelder Ferenc gyógyszerész és özv. Tóth Andrásné lakott. Az ingatlan haszna a kórházé lett. A végrendelet szerint az ingóságok is a kórház vagyonát gyarapították. Elárverezésük 90543 1/6 forint értéket képviselt. Készpénz 166 forint és 58 1/6 kr. volt. A temetést a kórházra szálló hagyatékból fedezték, ami október 8-án fényes külsőség között folyt le. Több mint 100 évig pihent dr. Mulartz Henrik és felesége a kórház kápolnájának kriptájában, majd az új Szentháromság Kórház felépítése után, 1929-ben annak kertjében lévő díszsírhelyen temették el őket.

Vizsgáljuk meg dr. Mulartz Henrik halálának évében a kórházi zárszámadást, mely elég siralmas állapotokat tükröz. Ebben az évben még nem érződött a teljes Mulartz hagyatékhazsna.

<i>Bevétel:</i>		<i>Kiadás:</i>	
Alamizsna a betegek eltartására:	233,50 Ft	1776-ról:	1052.- ¼ Ft
Legátumok:	30 Ft	Élelemre:	392,37 ¼ Ft
Különféle bevételek:	62,59 2/3 Ft	Tüzelőfára:	212 Ft
Házbérjövedelem:	150 Ft	Házi kiadások:	204 Ft
Jóltevők alamizsnái:	195 Ft	Templomi kiadások:	149 Ft
Kamatok:	1039,52 Ft	Alapítványi kiadások:	<u>250 Ft</u>
Eladott ruhákból:	33,25 Ft	összesen:	2714,37 ½ Ft
Templomi bevételből:	<u>121,51 2/3 Ft</u>		
összesen:	1867,38 1/3 Ft		

A Szentháromság Kórház eredeti épülete Győrben a Kossuth Lajos utca 13. sz. alatt. Ma iskola.

A kórház anyagi helyzete a felszerelésre is rányomta bélyegét. A téglapadlós szobákban 31 faágy szalmazsákkal, takarókkal és függönnyel; két szobaklozet, 2 fa-ágytál, 3 vizelőüveg szolgálta a betegeket. Ennek megfelelő volt a betegforgalom is. Pl. 1781-ben 261 férfi és 41 nőbetegét kezelték. Ebből meghalt 37 férfi és 8 nő. Az ápolószemélyzet két férfi és két nőből állt. A higiéniai állapotok sem tükröztek magas fokot, hiszen az első fürdőkádat csak 1793-ban kapta a kórház. Ebben az időben még mindig nem volt képzett orvosa a kórháznak, csak chirurgus tevékenykedett a betegek körül, de már sós gyógyfürdést is alkalmazott különféle betegségekre.

Jelentős javulás volt a kórház életében, amikor 1810-ben orvost kapott, dr. Karpff Antal orvostudor személyében. A sebészi teendőket továbbra is borbély-sebész látta el. Dr. Karpff első teendője volt a lerongyolódott kórházi fehérnemű kicserélése; viszont az egészséges vízellátást minden erőfeszítése ellenére nem tudta megoldani, továbbra is a Dunából hozták a vizet, s ott is mostak. A kórháznak, de a városnak is nagy megterhelést jelentett az 1831. évi kolerajárvány: három hónap alatt 1529 megbetegedés és 640 halálestet történt. Az ideiglenesen felállított három kolerakórház közül az egyik Újvárosban működött.

A kolerajárvány után csendesebb idők következtek. A beteglétszám napi 25–30 között ingadozott; az élelmezés is javult; különböző adományok és alapítványok lassú fejlődést eredményeztek. Ferdinánd király, városunkban tartózkodása alkalmából 750 váltóforintot adott a kórház céljaira. Bisinger József üvegesmester végrendelete minden évben 200 p. forintot rendelt a kórház fenntartására.

A szabadságharc idején fontos szerep jutott a Szentháromság Kórháznak, Lukács Sándor kormánybiztos felhívásából tudjuk: „... a magyar táborban megsebesült magyar testvéreink orvoslása végett a győri kórházba hozatnak, teljes bizalommal felszólítom Győr városának becsületes honleányait, hogy tépéseket, ruhadarabokat és pólyákat hozzám a városháznál hivatalomba... nagyobb mennyiségben hozni szíveskedjenek!”

Kórházunk nagyobb fejlődését az 1856. évi soproni helytartótanácsi rendelet tette lehetővé, mely közkórházi jelleggel ruházta fel. A városi tanács most sem nyúlt a város kasszájához, csak közvetett módon segített. A kórház számláját gyarapította az elfogott tolvajoknál talált pénz, a káromkodó kofák, hamis bormérők és -mészárosok, valamint a tiltott kártyajátékok üzők büntetése. A közterületeken kifüggesztett perselyekben is folyt a gyűjtés, sőt a kórház alkalmazott egy embert, aki egy új csizmaért egész évben járta az utcákat adományokat kérve. Ezekhez a bevételekhez járultak még az alapítványi pénzek. A kincstár – ha későn is – fizetett a katonák ápolása után, a város pedig a beutalt szegénybetegekért. A beutaltak napszámosok, koldusok, cigányok, drótosok, obsitos katonák voltak. A pénztárnoknak és dr. Lumnitzer Károly kórházigazgató-főorvosnak igencsak nagy erőfeszítésébe került a Szentháromság Közkórház működésének fenntartása.

Ennek ellenére a fejlődés letagadhatatlan. 1874-ben már 80 ágygal működött, évi bevétele 8890 ft 59 kr volt. A személyzet 1 főorvos, 1 sebész-gondnok, pénztárnok, ellenőr, jegyző, lelkész, főgyámszolga, két férfi és 3 ápolónő volt. A kórház Fő utcai szárnyában kapott helyet a férfi felsőszoba és a nem betegek kórterme, az elmebetegek három zárkája, a kápolna és különböző mellékhelyiségek. Az emeleten lakott a kórház lelkésze és a sebész-gondnok. Itt volt még a női betegek kórterme is.

Dr. Lumnitzer Károly főorvos 1884. december 25-én meghalt, a megüresedett helyre dr. felpéczi Petz Lajost nevezték ki. Petz, a bécsi orvosi egyetemen nyert oklevelet 1877-ben és két évig a pesti Szent Rókus Kórház orvososa volt. Petz Lajos, működésének első szakaszától fogva szükségét érezte egy új kórház építésének, és ezirányú tevékenységét a megvalósulásáig folytatta. 1888-ban levelet írt Győr város főispánjának, Batthyány Lajos grófnak és beszámolt a Szentháromság Kórház kétségbeejtő állapotáról. Valóban a kórház gyógyításra alkalmatlan volt. A falak vizesek, a fürdőben nincs fűtés, a padlózat korhadt, a kórtermek kicsik és zsúfoltak. Petz javasolta a belügyminiszternek, hogy a csekély mértékű ápolási díjak fel-emelésével gyűjtsenek tartaléktökeket és ebből kezdjék el a kórház építését. A belügyminiszter azzal utasította el a kérelmet, hogy soha nem lenne annyi pénz a felemelt díjakból, hogy abból egy új kórházat tudnának építeni. Helyette azt ajánlotta, hogy a város önjerejéből teremtsen meg az alapot, ezután vegye igénybe a polgárok jótékonyágát; rendezzen táncvigalmakat, sorsgyjátékokat és vessen ki a törvény által is megengedett mérsékelt pótdadót.

Dr. Petz Lajos 1889-ben új javaslatot tett a kórházi választmánynak, hogy elbírálás után terjesszék a városi tanács elé. Ebben előadja: mondja ki a bizottság, hogy az újjvárosi közkórház sem a meglévő állapotában, sem átalakítva nem felel meg a betegek gyógyításának. A belügyminiszterhez folyamodjanak 30 000 forint tőke 5,5 %-os kamatával együtt az ápolási költségek terhére leendő felvételére. A kórház törzstőkéjéből 3650 forintot fordítsanak az új kórház építésére. Az újjvárosi közkórház bérházzá történő átalakítása után, legkevesebb évi 1200 forint tiszta jövedelmet hozna. Ezt az összeget fordítsák törlesztésre. A tanács rendezze a gyűjtést, a tervkészítést és a költségvetést. A kórházi választmány, a város közegészségügyi bizottsági és a pénzügyi választmány is támogatta a javaslatot. 1890. február 10-én a város közigazgatási bizottsága is véleményt mondott: áttekintette a meglévő jelentős összegű alapítványokat, a kórház törzstőkéjéből 3650 forintot javasolt a kórház építésére. A város tanácsa egy héttel később tárgyalta a kórházépítés ügyét és határozatilag kimondta:

Az építendő új kórház 100 000 forintba kerülhet, ebből rendelkezésre áll készpénzben 31 695 forint, a hiány 68 305 forint, amit kölcsön útján szereznek meg. A kölcsön és kamatának visszafizetésére az alábbi jövedelmek szolgálnak fedezetül: a jelenlegi kórház, mint bérház évente 1200 Ft jövedelmet hoz. Az ápolási díjak 10 krajárral történő felemeléséből, 18 000 ápolási napot véve alapul, várható tiszta bevétel 1800 forint. Továbbiakban a közgyűlés kimondta, hogy a meglévő rozzant, a szükségletet ki nem elégítő kórház helyett új és modern épüljön. Az új kórház alapítványi jellege továbbra is érintetlen maradjon.

Jellemző a város vezetőinek hozzáállása a kórház létesítéséhez: „Ott is, ahol még kórházak nincsenek, az adózó polgárok filléreiből gyűjtenek tőkét, hogy belőlük valamikor a cél megvalósíthatassák; mennyivel kedvezőbb városunk helyzete e tekintetben, midőn helyette a kórház létesítésének gondját és terhét jótékony alapítványok vállalták magukra.”

A város pénzügyi választmánya 1891. február 18-án megvizsgálta az új kórház építési költségét és megállapította, hogy jelentősen megváltozott a feltétel. Ugyanis a betegforgalom

jelentősen emelkedett évről-évre. 1884-ben 13 899, 1886-ban 16 689, 1888-ban 17 746, 1890-ben 22 829 fő volt. Az adatokból megállapította a bizottság, hogy a 100 000 forintból 40 ágyra tervezett kórház nem fogja kielégíteni a nagyfokú betegforgalmat, ezért javasolta az ágyakat 80-ra a költséget pedig 150 000-re felemelni, annál is inkább, mert az építési költségek elégségesek lesznek. Különböző alapokból és hagyatékokból 77 000 forint áll rendelkezésre; a felvett kölcsönt az ápolási díjak 70 krajcárra történő felemeléséből és egyéb jövedelmekből lehet törleszteni. A javaslatot a városi közgyűlés 1892. október 17-én elfogadta és a kórház-építő bizottság megkezdte munkáját. A közgyűlés a sánci dűlőben 15 519,9 négyzetméter kiterjedésű területet a kórház javára ingyen átengedte. A terveket Hübner Jenő budapesti műépítéssel készítették el, a szerződést 1893. március 19-én megkötötték, melyet a belügyminiszter engedélyezett. Az építkezés 1894. július 23-án kezdődött. A módosított költségvetés 150 000 forint helyett 148 621 forintot irányzott elő. A maradványból a kórház vízellátását szándékoztak megoldani. Világításul a terv légszeszt írt elő a Légszesztvilágítási Társulat kivitelezésében.

Még az utolsó percben is volt városatya, aki ellenezte a kórház építését. A jelenlévő képviselő-testületi tagok olyan haragra gerjedtek, hogy a felszólaló kénytelen volt az elnöklő főispán „szárnyai” alá menekülni. A képviselők elfogadták a kórház működési szabályzatát is. A lelkesi állás betöltésére a nádorvárosi plébánost bízták meg 400 forint javadalmazással. Az építkezési kölcsön megérkezett, a Pesti Hazai Első Takarékpénztártól 50 évre 125 000 forintot vettek fel.

Az új kórház 1885-ben elkészült és november hó 3-án ünnepélyesen adták át, a megnyitó ünnepségekre 500 forintot irányoztak elő. Dr. Petz Lajos érdemeit jegyzőkönyvbe iktatták azért, mert a város egy fontos létesítménnyel gazdagodott.

A kórház felavatási ünnepélyére a meghívott vendégek a városháza közgyűlési terméből közel száz hintón érkeztek a nádorvárosi új Szentháromság kórházhoz. Zalka János megyéspüspök, Perczel Dezső belügyminiszter, Erdélyi Sándor igazságügyi miniszter, gr. Laszberg Rezső főispán és Zechmeister Károly polgármester kíséretében 10 órakor indult az avatáshoz. A kápolna megáldása után a főispán megnyitotta a díszközgyűlést, melynek keretében Hübner Jenő műépítész átadta a kórházat a város polgármesterének. Az ünnepség után a Vigadóban díszebéd következett a meghívott vendégeknek. Itt több pohárköszöntő hangzott el. Dr. Petz Lajos Hübner Jenőt dicsérte, aki viszont az építést végző kiváló iparosokra, első helyen Schlichter Lajos építészre emelte poharát. Az ebéd 4 órakor ért véget, a két miniszter a püspök négyesfogatán a pályaudvarra hajtott és elutaztak a fővárosba.

A kórház fenntartását jelentős adományok segítették. Vaszary Kolos hercegprímástól Peregi Mihály nagykereskedőtől, minden számottevő győri polgár jeleskedett. Zalka János megyéspüspök pénzádományon kívül 15 000 darab csemetét küldött a kórház kertjének fásítására.

A Szentháromság Közkórház töretlenül fejlődött és fejlődik tovább. Mára hatalmas egészségügyi intézménnyé nőtte ki magát. Az útján méltatlanságot is elszenvedett. A rendszer-váltáskor – a háború után – homlokáról leverték a Szentháromság Közkórház feliratot és megsemmisítették a csodálatos színes üveglablakú kápolnát. Jelenleg Petz Aladár nevét viseli a Kórház.

Veszprémi György

Források: Győr Város Levéltára. Győr szab. kir. város közgyűlésének jegyzőkönyve. – 1892/115, 192, 191. Kórházátalakítás tb. – U.o. 1892/20. Kórházi szabályrendelet. – U.o. 1893/132, 197, 219. Területátengedés. – U.o. 1894/145, 181, 209. Kórházépítési szerződés. – U.o. 1894/55. Telekátadás a kórház javára. – U.o. 1894/245. A kórház betegápolói szolgálatának ellátása – U.o. 1894/25, 85. Kórház vízellátása. – U.o. 1894/27. A kórház világítása légszesztel. – U.o. 1894/80. A kórház kiviteli munkáira kiírt pályázat. – U.o. 1895/201. Az új kórház céljára beérkezett adományok. – U.o. 1895/247. Szabályrendelet. – U.o. 1895/255. Az új kórház monográfiájának megírása. – U.o. 1895/107. Kórházi lelkesi ellátás. – U.o. 1895/131. Kórház céljaira felvett kölcsön. – U.o. 1895/202. Az új kórházépítő bizottság előterjesztése. – Győri Hírlap, 1885. nov. 5. Győrváros ünnepe. – *Veszprémi György*: Kórház Újvárosban. Kiszalföld, 1998. február 7. – *Dr. Petz Aladár*: Győr szab. kir. város Szentháromság kórházának múltja és jelene. Győr, 1929. – *Borbíró Virgél-Valló István*: Győr Városépítés története. Bp. 1956.